

Nr 33

Utlåtande i anledning av motioner om samordning av samtliga lagbestämmelser angående underhåll till barn.

Andra lagutskottet har behandlat två till lagutskott hänvisade motioner, I: 777 av fru Olsson, Elvy, och fröken Pehrsson samt II: 874 av herr Gustavsson i Alvesta och fru Nilsson.

I motionerna, vilka är likalydande, har hemställts, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag beträffande en samordning av samtliga regler som berör barns underhåll».

Vissa bestämmelser

Grundläggande bestämmelser om underhåll till barn finns i 7 kap. *föräldrabalken*. Enligt dessa skall föräldrarna till barnet vidkännas kostnaden för barnets uppehälle och utbildning, om barnet inte har egna tillgångar. Underhållsskyldigheten upphör inte förrän barnet fått den utbildning som med hänsyn till föräldrarnas villkor och barnets anlag kan finnas tillbörligt och inte i något fall förrän barnet fyllt 16 år. Reglerna bygger således på den principen att barnen och föräldrarna skall leva efter samma standard. Denna bör rätta sig efter föräldrarnas villkor, deras levnadsställning och sammanlagda tillgångar. Vad särskilt gäller barnets utbildning har reglerna om underhållsskyldigheten ansetts innebära att, om föräldrarna befinner sig i enklare levnadsställning och små ekonomiska förhållanden, de i allmänhet anses ha fullgjort sin plikt, om de sörjer för att barnet får vanlig skolundervisning och, såvitt möjligt, yrkesutbildning. Bättre levnadsställning och ökade tillgångar medför större krav på utbildning som barnet bör kunna påräkna. Föräldrabalken innehåller inte någon bestämmelse om viss åldersgräns då underhållsskyldigheten upphör. Förhållandena kan vara sådana att underhållsplikten får anses bestå även sedan barnet efter uppnådd myndighetsålder, inte längre står under föräldrarnas vårdnad. Där emot föreskrivs en minimiålder av 16 år, intill vilken underhållsskyldigheten alltid består.

I kostnaden för barnets underhåll skall båda föräldrarna ta del efter sin förmåga. Underhållsskyldigheten är ovillkorlig. Detta gäller oavsett om föräldrarna är gifta eller ej. Har föräldrarna eller endera av dem inte vårdnaden om barnet, skall de betala underhållsbidrag.

Om barnet, sedan dess rätt till underhåll enligt de ovan redovisade be-

stämmelserna upphört, på grund av sjukdom eller annan sådan orsak är ur stånd att försörja sig är föräldrarna i mån av förmåga skyldiga att ge barnet skäligt underhåll. Underhållsskyldigheten omfattar även i detta fall båda föräldrarna oberoende av om de är gifta. Det bör emellertid märkas att underhållsskyldigheten är villkorlig. Den är beroende av om och i vad mån den från vilken underhåll skall utgå har förmåga att utge sådant.

Om underhållsbidrag inte erlaggs i vederbörlig ordning eller i fråga om barn utom äktenskap underhållsbidrag och faderskap inte blivit fastställt, kan *bidragsförskott* utgå av allmänna medel. Bidragsförskott utgår enligt 1964 års lag i ämnet till alla barn som endast den ene av föräldrarna har vårdnaden om eller som inte står under föräldrarnas vårdnad. Bidragsförskott utgör 30 % av basbeloppet. I den mån bidragsförskott svarar mot fastställt underhållsbidrag inträder den barnavårdsnämnd, som utgivit förskottet, i barnets rätt till underhållsbidrag gentemot den underhållsskyldige. Bidragsförskott kan utgå längst t.o.m. den månad under vilken barnet fyller 16 år.

Skulle trots de bestämmelser som gäller för föräldrars underhållsskyldighet minderårig sakna medel och kan hans behov inte tillgodoses på annat sätt, äger han enligt 1956 års lag i ämnet erhålla *socialhjälp* till sitt livsuppehälle och till den vård som är nödvändig. Hjälpen skall också avse uppfostran. Med minderårig avses i socialhjälpslagen den som inte fyllt 16 år. Socialhjälp kan också utgå till den som fyllt 16 år och som på grund av sjukdom eller bristande kropps- eller själskrafter inte kan försörja sig genom arbete eller som av hälsoskäl bör helt eller delvis avhålla sig från arbete. Kommunerna kan också meddela socialhjälp i andra fall enligt grunder som kommunens fullmäktige själv äger bestämma.

Bidrag till barns uppehälle och uppfostran ges även av staten i form av *allmänt barnbidrag*. Sådant bidrag utgår med 900 kronor om året t.o.m. det kvartal under vilket barnet fyller 16 år. Barn som deltar i undervisningen i grundskola eller motsvarande undervisning har fr.o.m. kvartalet efter det då allmänt barnbidrag upphör rätt till studiehjälp i form av *förlängt barnbidrag* med 75 kr i månaden. Bidraget utgår under läsåret, som anses omfatta nio månader. Till barnfamiljer med lägre inkomster och familjer med flera barn utgår ett förstärkt ekonomiskt stöd i form av *bostadstillägg*. Stödet är utformat så att alla barnfamiljer med lägre inkomster får ett grundbelopp som ökar när familjen får ett barn till. Bostadstillägget ökar därutöver med bostadens storlek upp till ett visst rumsantal. Vid beräkningen av bostadstilläggen tas endast hänsyn till barn under 16 år.

Till barn som fortsätter att studera i gymnasier, yrkesskolor och andra därmed jämställda skolformer utgår studiesociala förmåner enligt *studiehjälpsreglementet*. Utan behovsprövning utgår studiebidrag med 75 kr i månaden under läsåret. Till detta kan komma inkomstprövat tillägg med

högst 75 kr i månaden och behovsprövat tillägg om högst samma belopp. Elever med lång skolväg kan få resetillägg eller inackorderingstillägg. Möjligheter föreligger också till studielån. — För finansiering av studier vid universitet och högskolor samt vid vissa andra postgymnasiala utbildningslinjer tillhandahåller staten studiemedel enligt *studiemedelsförordningen*. Studiemedel utgår dels med studiebidrag, högst 875 kr per termin, dels med återbetalningspliktiga studiemedel. Sammanlagt får studiemedel uppgå till 70 % av basbeloppet. Har den studerande vårdnaden om barn som inte fyllt 16 år eller är han skyldig att utge underhållsbidrag till sådant barn, utgår dessutom för varje barn barntillägg med 12,5 % av basbeloppet. Studiemedlen är behovsprövade med hänsyn till den studerandes och om han är gift hans makes ekonomi.

Utöver vad nu redovisats tryggas barns försörjning genom ett flertal föreskrifter inom den allmänna försäkringen.

Rätt till *folkpension* i form av barnpension tillkommer barn under 16 år som förlorat någon av föräldrarna. Pensionen utgör 25 % av basbeloppet om en av föräldrarna avlidit och 35 % om båda föräldrarna är avlidna. Om försörjaren själv åtnjuter folkpension kan barntillägg, motsvarande 25 % av basbeloppet, utgå för varje barn under 16 år. — Invalidiserat barn kan för tid före den månad han fyller 16 år få vårdbidrag i form av invaliditetsersättning, om han på grund av sjukdom, psykisk efterblivenhet, vanförhet eller annat lyte för avsevärd tid och i avsevärd omfattning är i behov av särskild tillsyn och vård. Invaliditetsersättning uppgår till 60 % av basbeloppet. Efter det barnet fyllt 16 år kan invaliditetsersättningen bytas ut mot förtidspension, om barnets arbetsförmåga bedöms som varaktigt nedsatt med minst hälften. Hel förtidspension utgör 90 % av basbeloppet. — Förekomsten av barn under 16 år påverkar under vissa förutsättningar en änkas rätt till änkepension.

Inom *tilläggs pensioneringen* utgår barnpension till avliden försäkrads barn som inte fyllt 19 år. Barnpension utgör för år räknat viss procent av den förtidspension eller ålderspension som den avlidne var berättigad till eller skulle ha kommit i åtnjutande av.

Inom *yrkesskadeförsäkringen* samt enligt militärsättningsförordningen och andra författningar av liknande karaktär gäller i princip åldersgränsen 19 år för rätt till efterlevandelivränta till barn. Inom *sjukförsäkringen* utges barntillägg till sjukpenning för den försäkrades och hans makes barn under 16 år.

En redogörelse för olika åldersregler inom skatte- och socialpolitiken finns i studiehjälpsutredningens betänkande Bättre studiehjälp (SOU 1963: 48, s. 180).

Tidigare behandling

Frågan om en samordning av samtliga författningsregler som berör barns

underhåll har inte varit föremål för behandling i riksdagen. Däremot har åldersgränsen 16 år som förutsättning för vissa familjepolitiska förmåner m. m. behandlats.

Vid *riksdagarna* åren 1964 och 1966 väcktes motioner om höjning av gränsen från 16 till 18 år i fråga om *bidragsförskott*. År 1964 avslög riksdagen motionerna med den motiveringen att bidragsförskottet borde vara samordnat med andra sociala förmåner, bl. a. barnpensioner, och att man därför inte borde vidta någon ändring i åldersgränsen enbart för bidragsförskotten (*2LU 1964: 47*). Då frågan på nytt behandlades av 1966 års riksdag beslöt riksdagen att hemställa att motionen i fråga skulle överlämnas till den föregående år tillkallade familjepolitiska kommittén (*2LU 1966: 17*). Riksdagens begäran har sedermera efterkommit av Kungl. Maj:t.

Åldersgränsen 19 år inom *yrkesskadeförsäkringen* tillkom efter initiativ i riksdagen hösten 1967 (*2LU 1967: 68*). Andra lagutskottet uttalade därvid att det kunde vara befogat att ha samma åldersgräns inom yrkesskadeförsäkringen och tilläggs pensioneringen, eftersom båda försäkringsformerna hade karaktär av komplement till den allmänna försäkringens grundskydd.

Vid *1968 års riksdag* väcktes motioner med yrkande att *barnpension* inom folkpensioneringen skulle utgå till och med den månad under vilken barnet fyllde 19 år. Motionerna avslogs i enlighet med andra lagutskottets utlåtande *2LU 1968: 13*. Efter en summarisk redovisning av samhällets stödformer åt barn, som helt eller delvis ställts utan ekonomiskt stöd från de personer som normalt har att svara för barnets uppehälle, anförde utskottet:

Enligt utskottets mening är det inte lämpligt att för en av de angivna stödformerna isolerat höja åldersgränsen 16 år, i synnerhet som denna gräns hänger samman med åldersgränser som uppställts för andra familjepolitiska förmåner och inom familjebeskattningen. Utskottet är alltså inte berett att biträda motionärernas förslag som syftar till lagändring enbart inom folkpensioneringen. Utskottet anser sig emellertid kunna utgå ifrån att sextonårsgränsen kommer att prövas under det reformarbete som pågår inom familjepolitiken och den allmänna pensioneringen. Familjepolitiska kommittén har sålunda till sig fått överlämnat ett motionsförslag om höjning av åldersgränsen för bidragsförskott. Pensionsförsäkringskommittén skall enligt utfärdade tilläggsdirektiv pröva familjepensioneringens utformning. Kommittén skall därvid särskilt undersöka möjligheten att i framtiden i ökad omfattning anknyta familjepensionsförmånerna till barnen.

Vid *samma års riksdag* väcktes även motioner, i vilka framhölls att ett *flertal familjepolitiska förmåner* upphörde då barnet uppnår 16 års ålder och att detta medförde att den ekonomiska situationen, särskilt för familjer med låga inkomster, i många fall avsevärt försämrades i och med att barnen uppnådde nämnda ålder. En mera successiv avtrappning av förmånerna syntes enligt motionärernas mening eftersträvansvärd. Motionärerna ville

att familjepolitiska kommittén i tilläggsdirektiv skulle ges i uppdrag att undersöka möjligheterna till en annan avvägning av samhällets stöd till barnfamiljerna. Andra lagutskottet behandlade motionerna i sitt utlåtande *2LU 1968:40*. I detta erinrade utskottet om riksdagens beslut tidigare under året i fråga om barnpension inom folkpensioneringen, vilket beslut som nyss framgått gick ut på att pågående reformarbete inom familjepolitiken och den allmänna pensioneringen kunde komma att omfatta frågan om höjning av åldersgränsen för barnpension. Utskottet fortsatte:

Det finns enligt utskottets mening anledning anta, att även det problem, som tas upp i de nu aktuella motionerna, kommer att bli föremål för prövning i det fortsatta utredningsarbetet på nämnda områden. Här må också hänvisas till det arbete som bedrivs av familjeskatteberedningen, vilket arbete beräknas avslutas innevarande år. Med hänsyn till det anförda finns det enligt utskottets mening inte skäl till något riksdagens initiativ i anledning av motionsyrkandet.

Utskottet

I förevarande motioner efterlyses en samordning av samtliga lagregler som berör barns underhåll. En sådan samordning bör enligt motionärerna leda till att större enhetlighet uppnås i regelsystemet, varvid särskild hänsyn bör tas till den längre studiegång som numera ofta förekommer.

Av den föregående redogörelsen framgår att frågan om bidrag till barns underhåll regleras i ett stort antal författningar inom familjerätten och socialförsäkringen samt de familjepolitiska, socialpolitiska och studiesociala områdena. Reglerna har tillkommit successivt och har i stor utsträckning varit föremål för en fortlöpande översyn. Enligt utskottets bedömning har reglerna utformats så att en tillfredsställande samordning åstadkommits. Föräldrarnas underhållsskyldighet och de av samhället bekostade stödformerna kompletterar och avlöser varandra på ett sådant sätt, att barnets ekonomiska trygghet är garanterad intill dess barnet uppnått den ålder då det genom egna inkomster bör kunna svara för sin försörjning. Något behov av en samlad översyn av dessa regler i enlighet med motionärernas förslag föreligger enligt utskottets mening inte.

Den tidigare redogörelsen för aktuella författningsbestämmelser har även givit vid handen att samhällets stöd till barn, som helt eller delvis ställs utan ekonomiskt underhåll från de personer som normalt har att svara för barnets uppehälle, har anknutits till vissa åldersgränser. När det t.ex. gäller barnbidrag, bidragsförskott, barnpension inom folkpensioneringen och barntillägg inom socialförsäkringarna upphör stödet då barnet fyllt 16 år. Inom tilläggs pensioneringen och yrkesskadeförsäkringen gäller däremot en åldersgräns av 19 år. Riksdagen har under de senaste åren vid flera tillfällen haft att pröva frågan om 16-årsgränsen för de olika familjepolitiska förmånerna. Riksdagen har vid behandling av motioner i ämnet föregående år uttalat, att man kunde utgå från att en höjning av gränsen

liksom en successiv avtrappning av gränsen kommer att prövas under det reformarbete som pågår inom familjepolitiken och den allmänna pensioneringen. Motionerna ansågs därför inte böra föranleda något initiativ från riksdagens sida.

Med hänvisning till vad utskottet sålunda anfört får utskottet hemställa, att motionerna I: 777 och II: 874 inte föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 10 april 1969

På andra lagutskottets vägnar:

RUTH HAMRIN-THORELL

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: fru Hamrin-Thorell (fp), herrar Lars Larsson (s), Dahlberg (s), Hübinette (m), Wanhainen (s), Österdahl (fp), Högstrom (s) och Andreasson (cp)*;

från a n d r a kammaren: herrar Odhe (s), Gustavsson i Alvesta (cp)*, fröken Wetterström (m)*, fröken Sandell (s), herrar Fredriksson (s), Svensson i Kungälv (s)*, fru Sigurdsen (s)* och herr Romanus (fp).

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.